

ГЕНЕТСКА ДИСКРИМИНАЦИЈА И ГЕНЕТСКО ТЕСТИРАЊЕ У ОБЛАСТИ РАДА И ЗАПОШЉАВАЊА – ОСНОВНА ПРАВНА ПИТАЊА²

Апстракт

У раду се указује на значај правног регулисања забране генетске дискриминације као изазова савременог права и последице развоја медицине као науке. Крај 20. и почетак 21. века обележила су велика техничка и технолошка достигнућа укључујући и иновације у области медицинских наука чиме је омогућено истраживање „најосетљивије“ области медицине – хумане генетике. Право је у обавези да такве промене прати и спречи могуће злоупотребе генетских информација човека. Применом упоредноправног и нормативног метода дефинише се генетска дискриминација, генетско тестирање и указује на основна правна питања генетског тестирања у области рада и запошљавања.

Кључне речи: генетска дискриминација, генетско тестирање, приватност, радни односи, запошљавање.

1. Увод

Осамдесетих година двадесетог века отворена је дебата, у оквиру интернационалне конференције одржане у Санта Фе-у под окриљем Департмана за енергију Сједињених Америчких Држава, за покретање истраживања са циљем одређивања генетске

¹ Истраживач – сарадник; Институт друштвених наука Београд, Центар за правна истраживања; e-mail: sanjazlatanovic1@gmail.com

² Рад је део научног пројекта III бр. 410004 подржаног од стране Министарства за просвету, науку и технолошки развој Републике Србије, чији је носилац Центар за правна истраживања Института друштвених наука у Београду.

информације садржане у ћелијама човека.³ Конференција је довела до покретања иницијативе за истраживање људског генома (HUMAN GENOME INITIATIVE) 1987. године, те се ова година сматра почетком међународног пројекта Хумани геном (Human Genome Project).⁴ Године 2000. научној и стручној јавности приказани су први резултати пројекта, односно сазнање да се људски геном састоји од преко 3 билиона нуклеотидних парова⁵ и да садржи између 30 000 и 40 000 гена⁶ што истовремено представља и прву „слику“ људског генома икада. Године 2010. истраживање је проширено и на Европу, односно истраживачима из Сједињених Америчких Држава придружили су се и истраживачи из Велике Британије, Француске, Немачке али и из Јапана.⁷ У прилог истраживањима људског генома наводи се проналажење лекова и начина лечења за најтеже болести, затим примена ефикасних третмана за уобичајне болести али и боље разумевање човека као људског бића.⁸ Већина болести које се сматрају тешким и са утицајем на живот човека јесу наследне болести, односно реч је о болестима које су условљене одређеним променама (мутацијама) на генима. Идентификација људског генома, утврђивање тачног броја гена човека, њиховог распореда на хромозомима, као и одређивање редоследа база у наследном материјалу омогућава утврђивање порекла (патогенезе) многих наследних али и ретких болести,⁹ утврђивање предиспозиције на одређене болести, као и могућност њихове превенције и налажење одговарајућих начина и средстава лечења. Под геном се подразумева укупан потенцијал наследних особина (генетских информација) једног организма који се преноси на потомство.¹⁰ Са друге стране, поред позитивних аспеката истраживања, анализа људских гена и поседовање генетских информација човека покрећу многа етичка и правна питања услова под којима је дозвољено истраживање гена, затим могућности одавања генетске информације након долажења у њен посед, те у

³ М. Стевановић, Етичка питања и достигнућа у анализи хуманог генома, 108, <http://www.dsgsgenetika.org.rs/pdf/Stevanovic.pdf>, 15.09.2014.

⁴ *Ibid.*

⁵ C.S. Diver, J. Maslow Cohen, „*Genophobia: What is Wrong with Genetic Discrimination?*“, University of Pennsylvania Law Review, 149/2001, 1439.

⁶ М. Стевановић, 109.

⁷ *Ibid.*

⁸ P.A. Roche, „*The Genetic Revolution at Work: Legislative Efforts to Protect Employees*“, American Journal of Law&Medicine, 28 /2002, 261.

⁹ Према Препоруци Европске уније у области ретких болести из 2009. године ретким болестима се сматрају све оне болести које погађају мање од 5 лица на 10 000 људи.

¹⁰ В. Клајн-Татић, Етички и правни положај људи као субјеката биомедицинских истраживања и клиничких огледа, Институт друштвених наука, Центар за правна истраживања, Београд, 2012., 221.

складу са тим, и проналажење адекватних начина за сузбијање и кажњавање могућих злоупотреба. Савремено право познаје генетску дискриминацију као посебну врсту дискриминације, и већина развијених држава предвиђа забрану генетске дискриминације. Међу њима предњаче Сједињене Америчке Државе које су 2008. године донеле Закон о забрани дискриминације на основу генетских информација у области здравственог осигурања и у области рада. Забрана генетске дискриминације подразумева обезбеђење поштовања начела једнакости и начела приватности јер генетске информације спадају у домен приватности односно осигурање поверљивости информација о здравственом и генетском статусу човека чиме се штити његово достојанство. У раду се применом упоредноправног и нормативног метода одређује појам генетске дискриминације са посебним нагласком на генетску дискриминацију у области рада и запошљавања. Даје се појам генетског тестирања и одређују се основне врсте генетског тестирања на местима рада у упоредном праву, нарочито у Сједињеним Америчким Државама које и имају најразвијенију регулативу када је реч о овој области. У завршном делу указује се на основна правна питања која се јављају у поступку регулисања генетске дискриминације и генетског тестирања у области рада и запошљавања.

2. Појам генетске дискриминације

Питање регулисања забране генетске дискриминације јавило се неколико година након почетка реализације пројекта Хумани геном, тачније, деведесетих година двадесетог века. Идентификација људског генома и анализа генетског материјала човека захтевала је разматрање етичких, законских и социолошких аспеката везаних за пројекат истраживања хуманог генома. Тако је генетска дискриминација постала предмет различитих етичких студија, као и студија спроведеним у оквиру социолошких, али и правних наука. Међутим, регулисање генетске дискриминације праћено је проблемом неуједначености у његовом дефинисању односно у одређивању појма ове релативно нове врсте дискриминације. Поред тога, јавила се и потреба утврђивања да ли генетска дискриминација јесте део или је синоним за дискриминацију на основу здравственог стања односно здравственог статуса или је реч о две посебне врсте дискриминације, као и диференцирање генетске дискриминације од дискриминације по основу инвалидитета насталог изменом/мутацијом на генима.

Постоје два различита концепта у дефинисању генетске дискриминације и дискриминације уопште. Први концепт се

заснива на употреби термина дискриминација са циљем указивања на неоправдано разликовање одређених чланова људске заједнице у односу на осталу популацију које се сматра друштвено неприхватљивим.¹¹ Наиме, термин дискриминације се користи да означи врсту разликовања која неизбежно јесте или треба да буде друштвено неприхватљива. Као пример наводи се дефинисање у Позиционом папиру о генетској дискриминацији Савета за одговорну генетику (Council for Responsible Genetics) где се не даје прецизна дефиниција дискриминације али се указује на њено негативно значење, те се повезује са „вредновањем људи на основу стереотипа, а не на основу њихових личних заслуга и способности чиме се врши повреда начела приватности, затим повреда етичких начела што је морално и друштвено неприхватљиво раслојавање чланова заједнице на оне који „имају“ и на „оне који немају, односно не поседују“ чиме се људи „кажњавају“ за нешто што није у њиховој контроли, јер се на тај начин угрожава једнакост и социјална правда.“¹² Овај концепт дефинисања указује на повезаност дискриминације са људским правима, те се као прави одговор на дискриминацију предлаже њено санкционисање правним нормама.¹³ Други концепт подразумева коришћење термина дискриминација у оним случајевима када постоји устаљена пракса прављења разлике међу људима где се друштвено неприхватљивим сматра само оно разликовање које је ирационално у одређеним околностима.¹⁴ На пример, овде се полази од тога да нпр. дискриминација у области осигурања није забрањена уколико се односи на класификацију за потребе преузимања ризика јер је то пословно оправдано.¹⁵

Сходно концептуалним разликама и комплексношћу проблема, у литератури, постоје различите дефиниције генетске дискриминације. Ротстеин (Rothstein) дефинише генетску дискриминацију као „различити третман заснован на генетском статусу“,¹⁶ Гостин (Gostin) као „ускраћивање права, привилегија, прилика на основу информација добијених путем дијагностичких или предиктивних генетских тестова.“¹⁷ Са друге стране, у првој студији о генетској

¹¹ M. A. Rothstein, M.R. Anderlik, „*What is genetic discrimination, and when and how can it be prevented?*“, *Genetics in Medicine*, Vol. 3, No. 5, 2001, 354.

¹² *Ibid.*

¹³ *Ibid.*

¹⁴ *Ibid.*

¹⁵ *Ibid.*

¹⁶ *Ibid.*

¹⁷ L. Gostin, „*Genetic Discrimination: The Use of Genetically Based Diagnostic and Prognostic Tests by Employers and Insurers*“, *American Journal of Law & Medicine*, Vol. XVII No. 1 & 2, 1991, 110.

дискриминацији она је дефинисана као „дискриминација усмерена против појединца или члана његове породице која је заснована искључиво на основу стварне или претпостављене разлике његових гена у односу на тзв. „нормалне“ гене.“¹⁸ Последња дефиниција је и најприхватљивија јер прави дистинкцију између генетске дискриминације, дискриминације по основу здравственог стања и дискриминације по основу инвалидитета, те указује да жртве генетске дискриминације поред самог лица код кога су утврђене промене у генетској структури могу бити и чланови његове породице. Критеријум за разликовање наведених врста дискриминација јесте манифестација болести у случајевима када су утврђене промене/мутације на генима. Наиме, уколико је болест неманифестована, а постоји различито поступање и уколико је оно последица стварне или претпостављене промене/мутације на генима реч је о генетској дискриминацији, уколико је дошло до манифестације болести реч је о дискриминацији на основу здравственог стања, док ако је такво здравствено стање довело до инвалидитета онда је реч о дискриминацији по основу инвалидитета. У Сједињеним Америчким Државама пре доношења Закона о забрани дискриминације на основу генетских информација¹⁹ (2008) поједини аутори су тумачили одредбе Закона о лицима са инвалидитетом (1990) у смислу забране генетске дискриминације у области здравственог осигурања.²⁰ Основ је законска дефиниција инвалидитета, где се под инвалидитетом алтернативно сматра: 1) физичко или ментално оштећење које ограничава у већој или мањој мери животне активности појединца; 2) медицинску документацију која указује на физичко или ментално оштећење; или 3) случај када се сматра да појединац има такво оштећење. Трећа дефиниција инвалидитета – „сматра се да има оштећење“ тумачена је као неманифестовано здравствено/генетско стање, што је и тумачење Комисије за једнаке шансе у запошљавању²¹ (Equal Employment Opportunity Commission).²² Међутим, већинско је становиште, што је потврђено и одлукама Врховног суда Сједињених Америчких Држава да Закон о лицима са инвалидитетом (1990) не

¹⁸ T. Lemmens, „*Selective Justice, Genetic Discrimination, and Insurance: Should We Single Out Genes in Our Laws?*”, McGill Law Journal, 45/2000, 355.

¹⁹ Genetic Nondiscrimination Act, Public Law No. 110-223, 2008.

²⁰ K. Setoyama, „*Legal Protection Restricting Genetic Discrimination in U.S.A.*”, Osaka University Law Review, 2006, 143.

²¹ Комисија за једнаке шансе у запошљавању јесте федерално тело одговорно за спровођење федералних анти –дискриминаторских закона у области запошљавања и рада. www.eeoc.gov/eeoc/ 02.09.2014.

²² N. Lee Jones, *Genetic discrimination: Legal Issues Relating to Discrimination and Privacy*, Report for Congress, Congressional Research Service, The Library of Congress, 2001., 7.

покрива, барем не директно, дискриминацију на основу генетских информација односно генетског статуса појединца али да у одређеним случајевима, одредбе закона могу да се тумаче на начин да се односе на тачно одређени генетски поремећај, као и да досадашња судска пракса указује на јако индивидуални (појединачни) приступ Врховног суда САД-а приликом тумачења шта се сматра инвалидитетом, а шта не, у смислу Закона о лицима са инвалидитетом (1990).²³ Неслагања су отклоњена усвајањем Закона о забрани дискриминације на основу генетских информација 2008. године где је законом генетска дискриминација дефинисана као различитост у третману према оним лицима код којих још увек није дошло, а постоји могућност да и никада неће доћи до манифестације болести али чији генетски склоп указује да су та лица носиоци одређених патолошких гена.²⁴ Закон предвиђа забрану дискриминације на основу генетских информација у области рада и запошљавања и ограничава приступ послодаваца генетским информацијама запослених,²⁵ полазећи од тога да ограничење приступа послодаваца генетским информацијама запослених истовремено онемогућава генетску дискриминацију. Послодавцима је забрањено да траже, захтевају, или купују информације о генетском статусу запослених или чланова њихове породице.²⁶ Међутим, закон, предвиђа и одступања од овог правила у следећим случајевима - ако запослени добровољно прихвати да учествује у велнес програмима који укључују генетско саветовање у том случају послодавац има право да добије информације о генетском статусу запосленог; затим уколико послодавац захтева медицинске/генетске информације како би обезбедио спровођење федералних или закона федералних држава из области породичног права и одсуства због болести; као и у случајевима када послодавац спроводи генетски мониторинг као део програма заштите здравља и безбедности на раду.²⁷

Генетско тестирање са циљем анализе и истраживања људских гена има позитиван ефекат по јавно здравље у погледу превенције и лечења многих тешких болести. Међутим, оно може довести до генетске дискриминације у оним областима које су од великог значаја за социо-економски положај људи, односно до угрожавања и повреде права на заштиту здравља уколико постоји генетска

²³ K. Setoyama, 144.

²⁴ Ch. Erwin, "Legal update: Living with the Genetic Information Nondiscrimination Act", *Genetics in Medicine*, Vol. 10, No. 12, 2008, 869.

²⁵ P. Kim, "Regulating the Use of Genetic Information: Perspectives from the U.S. Experience", *Comp. Labor Law & Pol'y Journal*, 31/ 2009 - 2010, 694.

²⁶ *Ibid.*, 700.

²⁷ *Ibid.*

дискриминација у области здравственог осигурања, као и до повреде права на достојанствен рад уколико постоји дискриминација по основу генетских информација у области рада и запошљавања. Одређивање појма генетског тестирања на местима рада, регулисање услова под којима је оно дозвољено и услова за коришћење генетских информација добијених на тај начин од стране послодавца основне су претпоставке за законско регулисање сузбијања и забране генетске дискриминације у области рада и запошљавања.

3. Генетско тестирање – појам и врсте

Експертска група Европске комисије донела је 2004. године документ под називом: „25 Препорука о етичким, правним и социјалним импликацијама генетског тестирања.“ У овом документу као основна препорука наведено је усвајање прецизне дефиниције генетског тестирања и њено глобално признавање.²⁸ Експертска група је за потребе израде наведеног документа који није правно обавезујући за државе чланице дала следећу дефиницију генетског тестирања – „сваки тест који даје генетске податке; недвосмислено открива основне информације ДНК; или који открива ембрионске линије и где коришћена технологија/метод тестирања није од важности под условом да је генетска информација добијена.“²⁹ У оним државама чланицама Европске уније где постоји дефиниција генетског тестирања дефинисање се углавном врши путем правно необавезујућих инструмената тзв. меког права, с тим што су дефиниције обично везане за тачно одређене области.³⁰ У питању су следеће области – 1. област рада; 2. биобанке; 3. осигурање; 4. заштита података о личности; 5. здравствена заштита и регулисање медицинских услуга; 6. форензичка/криминална генетика; 7. породица; 8. приватност/поверљивост информација и 9. међународно право.³¹ Генетско тестирање је обично дефинисано у документима из области здравствене заштите односно у оквиру дела о поверљивости информација о здравственом стању пацијента, док врло мали број докумената из области рада и осигурања садрже дефиниције генетског тестирања.³²

²⁸ O. Varga, S. Sioni et al., „Definitions of genetic testing in European legal documents”, *Journal of Community Genetics* 3/2012, 126.

²⁹ O. Varga, J. Sequierios, *Definitions of Genetic Testing in European and other Legal Documents*, EuroGentest, 2, <https://eshg.org/fileadmin/templates/eugt/pdf/BackgroundDocDefinitionsLegislationV10-FinalDraft.pdf>, 13.05.2014.

³⁰ O. Varga, S. Sioni et al., 130.

³¹ *Ibid.*

³² *Ibid.*, 138.

Дефиниције генетског тестирања могу бити опште и посебне у зависности од области регулисања. Опште дефиниције засноване су на употреби медицинских и научних термина као што је ДНК, гени итд.³³ Пример јесте дефиниција садржана у аустралијским „Етичким смерницама о употреби асистираних репродуктивне технологије у клиничкој пракси и истраживањима (енг. Ethical Guidelines on the Use of Assisted Reproductive Technology in Clinical Practice and Research) где је генетски тест дефинисан „као тест који открива генетску информацију и који се може спроводити на ДНК, РНК, на протеинима или може да се заснива на мерењу супстанци које се директно одражава на функцију гена.“³⁴ Са друге стране, посебне дефиниције генетског тестирања заснивају се на наглашавању циља тестирања и циљне групе, а не на изворима добијања генетских информација.³⁵ Пример јесте британски Документ о употреби личних података у области рада (енг. The Use of Personal Data in Employer/Employee Relationships), где стоји да „послодавци не могу да од запослених захтевају подвргавање генетском тестирању (или било ком другом тесту којим се утврђује предиспозиција на одређене болести) осим уколико то није оправдано јаким јавним, или разлозима заштите здравља и безбедности на раду. У том случају, тестирање се спроводи на основу претходне сагласности запосленог и то од стране квалификованог здравственог радника који је прошао посебну специјалистичку обуку из области клиничке генетике.“³⁶

Постоје две основне врсте генетског тестирања на местима рада и оне се разликују према циљу тестирања - генетски мониторинг и генетски скрининг. Генетски мониторинг спроводи се са циљем утврђивања генетских абнормалности потенцијално узрокованих изложеношћу запослених одређеним токсичним материјама на местима рада у оквиру спровођења мера заштите здравља и безбедности на раду.³⁷ Генетски скрининг се спроводи са циљем утврђивања урођених генетских карактеристика за које се сматра да повећавају подложност/осетљивост за каснији настанак одређених болести³⁸ Док је оправдање генетског скрининга на местима рада, са становишта већине аутора, етички и правно проблематично, генетски мониторинг се оправдава као део спровођења мера заштите здравља

³³ *Ibid.*

³⁴ *Ibid.*, 138-139.

³⁵ *Ibid.*, 139.

³⁶ *Ibid.*

³⁷ C. MacDonald, B. Williams-Jones, "Ethics and Genetics: Susceptibility in the Workplace", *Journal of Business Ethics*, 35/2002, 235.

³⁸ *Ibidem.*

и безбедности на раду. Ипак поставља се питање ефикасности генетских тестова као мере заштите здравља и безбедности на раду јер се сматра да је предиктивна вредност ових тестова за настанак одређених болести укључујући и професионалне слаба када се говори о појединачним случајевима.³⁹ Разлог је тај што је настанак болести код појединца последица веома сложених интеракција гена и животне средине.⁴⁰ Једино у случајевима генетског детерминизма (концепт у биологији и медицини који се заснива да схватају да генетски склоп има пресудан утицај на манифестацију одређене болести) предвиђање настанка одређене болести у будућности може бити поуздано, а то је доказано код малог броја наследних болести.⁴¹ Као пример наследне болести где је поузданост генетског теста велика и где само постојање гена сигурно доводи до манифестације болести у будућности без икаквих утицаја фактора животне и радне средине узима се Хантингтонова болест. Хантингтонова болест (Хантингтонова хореа) је генетско обољење настало због промена (мутација) на доминантном гену, где лица погођена овом болешћу немају никакве симптоме све до средине свог животног века, када између 35. и 40. године долази до појаве деменције и немогућности контроле покрета тела, да би у периоду од 15 година болест напредовала и довела до губитка памћења и немогућности говора, и на крају до смрти болесника.⁴²

4. Основна правна питања генетског тестирања на местима рада

Основна правна питања повезана са генетским тестирањем на местима раде јесу под којим условима је генетско тестирање дозвољено, ко је овлашћен да спроводи таква тестирања, у које сврхе се може користити генетска информација добијена на тај начин.

Генетско тестирање на местима рада оправдано је уколико је циљ тестирања елиминисање и смањење ризика по здравље и безбедност запослених, односно уколико оно има за циљ обезбеђење одговарајућих услова рада (премештај на друго одговарајуће радно место, скраћење радног времена, обезбеђење дужих пауза у току рада) запосленима са повећаним ризицима за настанак одређених болести

³⁹ K. Van Damme, *Genetic testing in the workplace: the scientific aspects*, Secretariat – General of the Commission, Brussels, 2000, 3, http://ec.europa.eu/bepa/european-group-ethics/docs/publications/opoce_en.pdf, 04.05. 2014.

⁴⁰ *Ibid.*

⁴¹ *Ibid.*

⁴² В. Рadoјићић, *Клиничка неврологија*, VII допуњено и прерађено издање, Институт за стручно усавршавање и специјализацију здравствених радника, Београд, 1980., 473.

чиме се остварује начело социјалне правде односно истовремено обезбеђује заштита здравља запослених и заштита права на достојанствен рад. Предиктивно генетско тестирање односно тзв. генетски скрининг којим се утврђују генетске карактеристике за које се сматра да повећавају ризик од настанка болести у будућности само по себи није дозвољено, односно генетско тестирање не сме бити услов за заснивање радног односа, услов за напредовање или чињеница која се узима у обзир приликом одлучивања о престанку радног односа запосленог. У супротном, такво генетско тестирање сматра се генетском дискриминацијом која представља повреду основног социјалног права – права на достојанствен рад. Циљ генетског тестирања може бити једино обезбеђење заштите здравља и безбедности запосленог/лица које тражи запослење. То потврђује и члан 11. Конвенције Савета Европе о људским правима и биомедицини из 1996. године којим се забрањује било који облик дискриминације лица на основу њиховог генетског наслеђа и предвиђа да се предиктивни генетски тестови, односно генетски тестови којима се утврђује подложност/осетљивост лица на настанак одређених болести у будућности могу користити само са циљем заштите здравља или у научне сврхе повезане са заштитом здравља.⁴³ Конвенција чланом 26. установљава да је националним правом могуће предвиђање предиктивних генетских тестова али само у случајевима када је то оправдано разлозима јавне безбедности, превенције кривичних дела, заштите јавног здравља или заштите права и слободе осталих грађана.⁴⁴

У случајевима када је дозвољено генетско тестирање оно се спроводи од стране овлашћеног лица уз обавезан информисани пристајак запосленог. Под овлашћеним лицем за спровођење генетског тестирања сматра се квалификовани здравствени радник који је прошао обуку из области клиничке генетике и који поседује одговарајућу дозволу за рад (лиценцу).⁴⁵ Запослени треба да буде информисан како у усменом тако и у писаном облику о циљу тестирања, врсти и методу, могућим ризицима тестирања, могућим ризицима по запослење/рад, о начину чувања резултата тестирања, као и о условима преношења генетске информације.⁴⁶ Здравствени радник који спроводи тестирање у обавези је и да генетске информације запослених добијене генетским тестирањем чува и

⁴³ L. Nielsen, *The legal aspects of occupational health*, Secretariat – General of the Commission, Brussels, 2000., 35, http://ec.europa.eu/bepa/european-group-ethics/docs/publications/opoce_en.pdf, 09. 10. 2014.

⁴⁴ *Ibid.*

⁴⁵ C. MacDonald, B. Williams-Jones, 238.

⁴⁶ L. Nielsen, 38.

третира као поверљиве.⁴⁷ Резултати генетског тестирања предају се искључиво запосленима који имају моралну, не и правну обавезу да о њима обавесте послодавца.⁴⁸ На тај начин, обезбеђује се заштита приватности запослених, заштита здравља и безбедности на раду, као и право на достојанствен рад.

5. Закључак

Значај генетског тестирања уопште и генетског тестирања у области рада и запошљавања са циљем обезбеђења заштите здравља и безбедности на раду је велики. Генетским тестирањем и идентификацијом генетског наслеђа човека омогућава се утврђивање порекла многих болести, њихова превенција и налажење нових начина и средстава лечења најтежих болести. Генетским тестирањем у области рада и запошљавања стварају се услови за обезбеђење бољих услова рада за оне запослене код којих је утврђен могући настанак одређених болести у будућности чиме се делује превентивно, односно истовремено се обезбеђује заштита права на здравље и права на рад, као основних социјалних права. Међутим, генетско тестирање може бити злоупотребљено од стране послодавца у смислу ускраћивања запослења, спречавања напредовања или раскида уговора о раду, као и ускраћивања других погодности запосленом коме је утврђен ризик од настанка одређене болести у будућности због чега се јавља потреба за законским регулисањем ове релативно нове области. Предлаже се законско предвиђање забране генетске дискриминације у области рада и запошљавања и прецизно дефинисање генетског тестирања, услова за његово спровођење и коришћење резултата тестирања. Како би се заштитило здравље запослених, осигурала заштита приватности и обезбедила поверљивост здравствених/генетских информација, те спречила њихова злоупотреба, као и обезбедило несметано остваривање права на рад, генетско тестирање запослених не сме бити предвиђено као обавеза запослених већ као могућност. Са друге стране, послодавци су у обавези да понуде запосленима генетско тестирање, и уколико оно буде прихваћено, запослени након његовог спровођења од стране овлашћеног лица самостално доносе одлуку о томе да ли ће или неће послодавца обавестити о резултатима тестирања. На тај начин исказује се брига послодавца за здравље запослених у складу са обавезом обезбеђења здравих и безбедних услова рада и спречавају могуће злоупотребе генетских информација у друге сврхе које представљају повреду

⁴⁷ *Ibid.*

⁴⁸ *Ibid.*, 39.

права на достојанствен рад, са једне стране, али и поштује принцип аутономије запослених као пацијената у погледу њиховог права на доношење одлука о сопственом здрављу, принцип приватности, као и поверљивости здравствених/генетских информација.

Sanja Stojkovic-Zlatanovic, LL.B

Research Assistant

Institute of Social Sciences Belgrade

GENETIC DISCRIMINATION AND GENETIC TESTING IN THE FIELD OF EMPLOYMENT – BASIC LEGAL ISSUES

Summary

The paper points out the importance of legal regulation of genetic discrimination as a challenge to modern law and the consequence of the development of medicine as a science. The end of the 20th and beginning of the 21st century was marked by great technical and technological achievements including innovations in the field of medical science, enabling research “sensitive” areas of medicine - human genetics. Law is required to follow such changes and prevent the possible abuse of genetic information. We applied comparative and normative methods in order to define genetic discrimination and genetic testing in the workplace. Also we try to identify the basic legal issues of genetic testing in the field of employment and labor. Genetic testing in the workplace is allowed only in order to protect health and safety of the employees but only as an option not an obligation for employees. Employers have an obligation to offer and pay genetic testing and if this offer has been accepted from employee, employee will decide about the revealing results of genetic testing to employer. The results will be treated as confidential. It ensures the respect of the right to work, right to privacy and the protection of health and safety at work.

Key words: genetic discrimination, genetic testing, privacy, employment.